

ЦИФРОВА ДИПЛОМАТІЯ ЯК ЕЛЕМЕНТ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВ

К. І. Булега, І. Ю. Чарських

Анотація. Дане дослідження містить інформацію про такий елемент зовнішньополітичної діяльності держав, як електронна дипломатія. Надано стислу інформацію про історію виникнення явища, варіанти назв та дефініцій, з ним пов'язаних, а також основні цілі та напрями використання цифрової дипломатії. На основі системного підходу, з використанням методу критичного аналізу досліджено різні способи розуміння феномену е-дипломатії, окреслено основні напрями та головні завдання, що виконує web-diplomacy.

Ключові слова: електронна дипломатія, дефініція, інтернет, дипломатія.

Вступ. Людина XXI сторіччя живе в інформаційному суспільстві, де одним з найголовніших поставників інтелектуального ресурсу є світова мережа Інтернет. За допомогою Інтернету можна роздобути інформацію стосовно будь-якої події, країни, особистості, будь-чого. Більш того, за допомогою Інтернету та всіх його складових будь-хто може створити та розповсюдити власну інформацію, – як правдиву, так і фейкову, – яка має шанс за певних умов перетворитися на інформаційну бомбу. При вмілому, прорахованому використанні, мережа допоможе донести її до широкої публіки.

Інтернетом користується більшість країн світу, представники всіх верств населення, від найбідніших, до представників бізнес- та політичних еліт. Останні вже давно розпочали використовувати сучасні ІКТ у власних інтересах, на користь своїх держав та корпорацій, як на внутрішній, так і на зовнішньо-політичній арені.

Першими масовано користуватися всесвітньою мережею з метою посилення впливу та вирішення інших дипломатичних завдань розпочали представники Сполучених Штатів Америки. Саме там з'явилися перші персональні комп'ютери, там зародився Інтернет, і тому не диво, що саме в цій країні ІКТ були вперше перетворені на інструмент дипломатії публічної. Сталося це у 1996 році, коли в мережі з'явився перший інтернет-журнал, Washington Files.

Актуальність даного дослідження впливає з популярності використання порівняно нового зовнішньополітичного інструменту – цифрової дипломатії – провідними країнами світу. Натомість, українські дипломати досі приділяли недостатню увагу електронному чиннику. На це вказують слабо розвинені державні інформаційні портали, сайти державних відомств тощо. Інформація на них подається здебільшого українською, іншими мовами (найчастіше – англійською, російською) надані лише основні відомості. Що ж стосується новинних стрічок на офіційних сторінках, – то публікації перекладаються вибірково та нерегулярно. Простежити таку тенденцію можна, наприклад, проглянувши Офіційне інтернет-представництво Президента України [1], Міністерства закордонних справ [2] тощо.

Враховуючи нагальність та затребуваність імплементації ІКТ у сферу дипломатичних відносин, питання е-дипломатії доволі активно досліджується науковою спільнотою. Серед сучасних науковців в Україні питання цифрової дипломатії в своїх роботах розглядали такі дослідники, як Я. Турчин, Н. Грущинська, Д. Гайдай, Б. Гуменюк, Л. Літра, Ю. Кононенко, Ю. Фальке, О. Сагайдак. На пострадянському просторі тему е-дипломатії в своїх працях намагалися розкрити також російські вчені, такі як Е. Пантелєєв, Л. Пермьяков, Н. Цветкова, Є. Зиновьева, інші. Здебільшого, вчені займалися розробкою найменувань та визначень дипломатії, яка використовує ІКТ, зокрема Інтернет, як один з робочих інструментів.

Серед іноземних дослідників, питанням цифрової дипломатії займаються Ф. Хансон, Г. Гербнер, Дж. Грюніг, Л. Пай.

Західні науковці більш ґрунтовно підходять до питання е-дипломатії. Вони не тільки працюють над визначенням явища, але і вивчають особливі риси, шляхи та цілі використання, аналізують моделі та політику країн світу щодо використання інтернету та ІКТ в рамках зовнішньополітичних цілей та інтересів. Більш широко дивляться і на завдання NetDiplomacy, зокрема, пов'язуючи їх з розповсюдженням та підтримкою демократичних цінностей, налагодженням партнерських контактів, збиранням інформації про прибічників та ворогів, протистоянням авторитарним режимам.

Основна частина. Дати визначення новому науковому явищу – непросте завдання, вирішення якого вимагає роботи десятків спеціалістів та довгого проміжку часу. Сьогодні дипломатію, що включає в себе елементи інтернет-активності з використанням електронних девайсів, називають декількома іменами:

- цифрова дипломатія;
- електронна дипломатія;
- е-дипломатія;
- дипломатія соціальних мереж;
- Twitter-дипломатія;
- дипломатія Web 2.0.

Зустрічаються й інші формулювання, проте наведені вище – найбільш розповсюджені. Серед них найчастіше використовують словосполучення «електронна дипломатія». Це пов'язано з роботою Ф. Хансона, співробітника австралійського інституту Лові, яку він написав під час перебування в Інституті Брукінгса в США. Дослідження складалося з двох праць: «Революція та Держдепартамент: розповсюдження е-дипломатії» [3] та «Свіжоспечений та відправлений: е-дипломатія та Держдепартамент» [4], що були опубліковані з проміжком у півроку.

Головною метою науковця була спроба систематизації програмної роботи в царині е-дипломатії, що впродовж декількох років провадилася Держдепартаментом Сполучених Штатів. Хансон визначив електронну дипломатію як можливість використання інтернету та інших інформаційно-комунікаційних технологій задля досягнення та лобювання зовнішньополітичних цілей та інтересів держави. Більш того, він виділив 8 пріоритетних напрямів діяльності е-дипломатії: управління знаннями, публічна дипломатія, управління інформацією, консульська підтримка, реагування у надзвичайних ситуаціях, свобода інтернету, зовнішні ресурси і політичне планування. Публікації викликали пошук інтересу науковців до тематики електронної дипломатії по всьому світу [5]. З документів Уряду США можна зрозуміти, що управлінська верхівка визначає електронну дипломатію як використання соціальних мереж в дипломатичній практиці для забезпечення взаємодії американських дипломатів з іноземними інтернет-користувачами [6].

Визначення Хансона є загальновідомим та вживаним у Західному світі, проте не можна вважати його дефініцію єдиною та офіційно затвердженою. Наприклад, вчені пострадянського простору, зокрема Російської Федерації, пропонують свої схожі, проте дещо відмінні визначення та найменування цифрової дипломатії. Так, Е. Пантелеєв оперує таким поняттям, як «інноваційна дипломатія», що є інструментом зовнішнього впливу держави, спрямованим на вироблення суспільної думки за допомогою використання сучасних ІКТ.

Інший представник російської науки, Л. Пермяков, вживає термін «цифрова дипломатія», вкладаючи в нього подібне визначення. Однак, дослідник зазначає, що однією з головних характеристик держав, які живуть у інформаційному просторі є вимушена відкритість. І якщо не наповнити цей простір об'єктивною інформацією, то його наповнять інші учасники світових відносин, що може негативно вплинути на реалізацію зовнішньополітичних завдань [7]. Ще одна росіянка, що проводить дослідження в царині електронної дипломатії, Н. Цветкова, користується терміном «публічна дипломатія Web 2.0» та відзначає, що основними її методами є розміщення «радіо- і телепередач в мережі інтернет, розповсюдження у відкритому доступі літератури про США в цифровому

форматі, моніторинг блог-простору, створення персоніфікованих сторінок членів Уряду США в соціальних мережах, а також розсилка інформації за допомогою мобільних телефонів [8]. Можна навести ще багато прикладів тлумачення одних й тих самих термінів різними науковцями. Проте, під різними назвами та у різних формулюваннях, дослідники схоже один на одного визначають сутність цифрової дипломатії.

Зібравши найголовніше з усіх наведених дефініцій можна сказати, що цифрова дипломатія в загальних рисах – це використання інформаційно-комунікаційних технологій задля досягнення поставлених зовнішньополітичних цілей, серед яких – захист інтересів, суверенітету та цілісності держави, формування та підтримка її іміджу як сучасної, надійної країни-партнера.

З визначення можна виділити і основні цілі такої дипломатії, а саме:

- Виконання зовнішньополітичних завдань та цілей;
- Захист інтересів держави на міжнародній арені;
- Ведення пропаганди та анти-пропаганди;
- Чинення впливу або тиску на інших акторів;
- Дискредитація опонентів;
- Укріплення відносин з прибічниками;
- Формування та підтримка позитивного іміджу;
- Підвищення обізнаності світової спільноти про державу;
- Інші цілі.

Е-дипломатія тільки набирає обертів. Все частіше інтернет використовують як засіб зв'язку між дипломатичними представництвами, місце збору інформації, ведення пропаганди, стимулювання змін, пошуку підтримки з тих чи інших питань, чинення тиску на уряди інших держав тощо.

Основними суб'єктами цифрової дипломатії є державні відомства, серед яких Адміністрація Президента, різноманітні міністерства, серед яких – Міністерство закордонних справ, Уряд, окремі політичні постаті. Також, до суб'єктів можна віднести недержавні відомства та організації, що займаються справами міжнародного гатунку. Окрім того, в своїх цілях використовують мережу і такі негативні актори, як терористичні угруповання, екстремістські рухи, тощо.

Щодо об'єктів е-дипломатії, то ними виступають іноземні уряди та інші органи владної структури, окремі політичні сили або постаті, міжурядові та неурядові міжнародні організації, та головне – іноземна спільнота, як загалом, так і окремих держав.

Електронна дипломатія – багатоплановий інструмент, який можна ефективно використовувати за декількома напрямками:

- 1) Перенесення заходів класичної публічної дипломатії на онлайн-аудиторію;
- 2) Формування нових інструментів зв'язку дипломатичних представництв, урядових та неурядових організацій з цільовими аудиторіями;
- 3) Налагодження міжнародних контактів за декількома алгоритмами: «держава-громадяни», «громадяни-держави», «держави-держави», «громадяни-громадяни»;
- 4) Збір і обробка великих об'ємів інформації з інтернет-ресурсів різноманітних країн, яка може використовуватися у досягненні політичних цілей і завдань, стратегічному плануванні, тощо;
- 5) Встановлення контактів між державою та громадянами, що знаходяться за кордоном, встановлення стабільного зв'язку з діаспорами у різних країнах;
- 6) Спрощення консульської діяльності, зокрема – онлайн-подання документів на отримання візи, тощо;
- 7) Зв'язок між посольствами та з посольствами інших держав [9].

Більше того, з кожним днем цей список стає все більш розгалуженим. Реалізує себе мережева дипломатія через такі ресурси, як блоги та мікро-блоги, соціальні мережі, відомчі

та невідомчі портали та сайти, онлайн-радіо та телебачення, електронна пошта та інші загальнодоступні та поширені медіа-майданчики.

Висновки. Цифрова дипломатія є новим та неоднозначним явищем на світовій політичній арені. З одного боку, вона надає державам нові можливості та інструменти для участі у міжнародних відносинах, проте, з іншої – висуває низку особливих вимог до своїх користувачів. З наявних досліджень цього питання є очевидним, що між населенням світу та державами існує зворотній зв'язок, зумовлений реаліями інформаційного суспільства. Цей зв'язок, доповнений низкою медіа-факторів, диктує умови того, як має подаватися інформація на офіційних сторінках дипломатичних представництв. Завдяки соціальним мережам та інтернет-ресурсам сучасна дипломатія стає глибоко публічною, а також менш стриманою[10]. Так, цифрова або електронна дипломатія є технологічним інструментом держави, за допомогою якого вона може реалізовувати свої цілі та інтереси у зовнішній політиці, поліпшувати та підтримувати свій імідж, формувати своє обличчя для світу.

E-diplomacy відкриває нові можливості в розвитку та провадженні «м'якої сили», а також для напрацювання стратегій з попередження або вирішення політико-соціальних або економічних криз, спираючись на хвилювання та реакції соціуму на ті чи інші новинні вкидання.

Аннотация. Данное исследование содержит информацию о таком элементе внешнеполитической деятельности государств, как электронная дипломатия. Представлена краткая информация об истории возникновения явления, вариантах названий и определений, а также основных целях и направлениях использования цифровой дипломатии. На основе системного подхода, с использованием метода критического анализа изучены различные способы понимания феномена электронной дипломатии, определены основные направления и главные задачи, которые выполняет web-diplomacy.

Ключевые слова: электронная дипломатия, дефиниция, интернет, дипломатия.

Abstract: This study contains information about such an element of state foreign policy as electronic diplomacy. Brief information is provided on the history of occurrence of the phenomenon, names and definitions, as well as the main goals and directions of using digital diplomacy. On the basis of the system approach, using the method of critical analysis, various modes of understanding the phenomenon of e-diplomacy have been explored. The main directions and main tasks that web-diplomacy is fulfilling are outlined.

Key words: digital diplomacy, definition, internet, diplomacy.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Президент України. Офіційне інтернет-представництво. URL: <http://www.president.gov.ua/>
2. Міністерство закордонних справ України. URL: <http://mfa.gov.ua/ua>
3. Hanson F. Revolution @State: The Spread of Ediplomacy. URL: https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/06/03_ediplomacy_hanson.pdf
4. Hanson F. Baked In and Wired: eDiplomacy@State. URL: <https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/06/baked-in-hansonf-5.pdf>
5. Див.: Літра Л., Кононенко Ю. Твітер-дипломатія. Як новітні технології можуть посилити міжнародні позиції України? URL: <https://glavcom.ua/publications/119759-%C2%ABtviter-diplomatija.-jak-novitni-tehnologiji-mozhut-posiliti-mizhnarodni-pozitsiji-ukrajini-%C2%BB-doslidzhennja.html>
6. Dipnote. Офіційний блог Держдепартаменту США. URL: <https://blogs.state.gov/>
7. Гайдай Д. Twitter-політика, або революція у політичному процесі. URL: <http://obozrevatel.com/abroad/07924-twitter-politika-abo-revoljutsia-v-politishnomu-protsesi.htm>
8. Цветкова Н. А. Программы Web 2.0 в публичной дипломатии США. *США. Канада: экономика, политика, культура: научный и общественно-политический журнал*. 2011. № 3. С. 109–122.
9. Пермякова Л. Цифровая дипломатия: направления работы, риски и инструменты. URL: <http://politnauka.livejournal.com/296679.html>
10. Сурма И. Цифровая дипломатия в дискурсе глобальной политики. URL: http://vestnik.mgimo.ru/sites/default/files/pdf/006_internetpolitika_surmaiv.pdf